

نقش نهادها و سازمان‌های دولتی و غیردولتی در پیشگیری از وقوع جرم

حسین قربانیان^۱

مجید هراتیان نژادی^۲

چکیده:

از آن‌جایی که تأمین امنیت، یکی از مهم‌ترین وظایف دولت‌ها به شمار می‌آید، بزهکاری از شاخص‌ترین پدیده‌هایی است که این امنیت را در معرض خطر قرار می‌دهد. به همین خاطر دولت‌ها به خاطر حفظ امنیت درصدد جلوگیری و پیشگیری از وقوع جرم برمی‌آیند. در این میان، سپردن این وظیفه صرفاً به دستگاه قضایی، چاره‌یابی از سوی معلول به علت است. به بیان دیگر، دیگر نهادها و سازمان‌ها اعم از دولتی و غیردولتی بایستی به این پدیده نگرشی ژرف داشته باشند و در کنار قوه قضائیه به اتخاذ تدابیر، برای پیشگیری از وقوع جرم، بیندیشند. این نوشتار درصدد است که نقش هر یک از دستگاه‌ها و سازمان‌ها و همچنین قوه قضائیه در برخورد با جرم و نحوه پیشگیری از آن را بیان نموده و در پایان، به بیان راه‌کارهای مناسب در پیشگیری از جرم بپردازد.

واژگان کلیدی: پیشگیری، مفهوم عام پیشگیری، مفهوم خاص پیشگیری،

بهداشت قضایی.

۱. کارشناس ارشد حقوق خصوصی و عضو هیئت تحریریه ماهنامه «کانون».

۲. سردفتر دفتر اسناد رسمی شماره ۳۸ شاهرود.

مقدمه:

مطالعه تاریخ حقوق کیفری، نشان می‌دهد که اندیشه پیشگیری از جرم و اصلاح مجرمین در نظامات حقوق کیفری همواره موردنظر بوده است. ایجاد ترس ناشی از اعمال مجازات بر مجرم نه تنها او را از اندیشه‌های مجرمانه بعدی منصرف می‌کند بلکه با اجرای کیفر درباره محکوم‌علیه، به سایر افرادی که بالقوه اندیشه ارتکاب جرم را در سر می‌پرورانند درس عبرتی می‌دهد تا از ارتکاب جرم خودداری کنند. بدین ترتیب، کیفر، عامل پیشگیری‌کننده از جرم محسوب می‌گردد.

حال، با توجه به موقعیت و جایگاه پیشگیری از وقوع جرم و اصلاح مجرمین در جمهوری اسلامی ایران که ابتدائاً بر پایه پیشگیری سنتی حقوق کیفری استوار بود، هم اکنون با عنایت به کثرت عناوین مجرمانه و رشد روزافزون جرایم، قوه قضائیه در راستای بند ۵ اصل ۱۵۶ ق.ا.، با تهیه لایحه پیشگیری از وقوع جرم گامی فراتر از نحوه پیشگیری سنتی از وقوع جرم در حقوق کیفری برداشته که النهایه منجر به تصویب قانون پیشگیری از وقوع جرم گردید.

گفتار اول: مفهوم پیشگیری

واژه پیشگیری، در لغت به معنای جلوگیری کردن، مانع شدن و هم‌چنین به معنای اقدامات احتیاطی برای جلوگیری از رخدادهای ناخواسته مطرح شده است.^۱

در بحث پیشگیری دو رویکرد قابل تصور است، نخست آن که پیشگیری از بزهکاری را می‌توان به منزله هدفی فراگیر و کلی توصیف کرد که تأمین نیازهای آن برعهده دست‌اندرکاران و متخصصان در این زمینه است و ایجاد امنیت در جامعه نسبت به وقوع جرم برعهده این گروه است. و دیگری رویکردی است که مبتنی بر کیفر بعد از وقوع جرم است.

در پیشگیری از بزهکاری دو مفهوم به ذهن متبادر می‌شود، نخست شیوه‌هایی که

۱. معین، محمد، فرهنگ فارسی، ج. اول، ص. ۱۲۱۵.

به‌طورمستقیم برای جلوگیری از بروز رفتارهای بزهکارانه از طریق بازدارندگی یا کیفر اعمال می‌گردند و دوم مجموعه اقداماتی که برای بهبود بخشیدن به زندگی شهری، احتمال بروز چنین اعمالی را کاهش می‌دهند.^۱

گفتار دوم - انواع پیشگیری از وقوع جرم

با توجه به گسترش مفهوم پیشگیری از وقوع جرم در بین حقوق‌دانان کیفری، پیشگیری از وقوع جرم و اصلاح مجرمین را می‌توان به دو قسم تقسیم کرد.

بند اول - مفهوم عام پیشگیری از وقوع جرم

پیشگیری در این معنا، عبارت است از کلیه اقدامات و تدابیری است که برای مبارزه با بزهکاری صورت می‌گیرد، اعم از واکنش‌های جامعه علیه جرم از قبیل مجازات یا اقدامات تأمینی و تربیتی و جبران ضرر و زیان مجنی‌علیه، فردی کردن مجازات و اعطای آزادی مشروط و استفاده از مجازات‌های جایگزین حبس، بازپروری و هر اقدامی که برای اصلاح مجرم و جلوگیری از تکرار جرم در آینده صورت می‌گیرد. بنابراین مفهوم پیشگیری در معنای عام طیف وسیعی از انواع پیشگیری از وقوع جرم و اصلاح مجرمین را اعم از پیشگیری کیفری و پیشگیری غیرکیفری را دربرمی‌گیرد.

۲ - مفهوم خاص پیشگیری از وقوع جرم

پیشگیری در این معنا، عبارت است از تعیین و استفاده از مجموع وسائل و تدابیری است که به هدف مهارکردن بهتر بزهکاری، از طریق از بین بردن یا خنثی کردن عوامل جرم‌زای محیط زندگی بزهکار بدون توسل به اعمال یا اقدامات تأمینی و قبل از وقوع جرایم در يك جامعه معینی یا يك شهر یا منطقه‌ای از يك شهر به مرحله اجرا گذارده می‌شود.^۲

گفتار سوم: عوامل مؤثر در بروز جرم

بزهکاران از نظر روانشناسان، یک گروه افراد جوان و نوجوان بسیار ناهمگون و

۱. عامری، حمیدرضا، مقاله «نقش شوراهای محلی فرانسه در پیشگیری از بزهکاری»، نشریه مأوی، ۱۳۸۷/۳/۸.

۲. ولیدی، محمد صالح، مجموعه مقالات نخستین کنگره بین‌المللی دانشگاه آزاد اسلامی، ص ۷۵.

نامتجانس هستند. باید توجه داشت، مسیری که به بزهکاری ختم می‌شود، گوناگون است. و نوجوانانی را که با بزه درگیر هستند یا می‌شوند، نمی‌توان به‌سادگی در الگوی رفتاری یا ویژگی‌های منحصر به فردی جا داد. بزهکاری پیامد و نتیجه تعامل و تأثیر متقابل عواملی است که در زندگی فرد حضور دارند. بنابراین بزهکاری را می‌توان ناشی از عوامل گوناگونی دانست که عوامل زیستی و عوامل روانی مهم‌ترین آنها است. ذیلاً به توضیح و تبیین هرکدام می‌پردازیم.

بند اول - تأثیر عوامل زیستی

تأثیر زیست‌شناختی وراثت و انتقال خصوصیات جسمانی و عقلانی و هوش والدین و اجداد انسان از دیر زمان موضوع مطالعه روانشناسان و علمای اخلاق بوده است و این موضوع تحت عنوان وراثت عقلی و اخلاقی مورد بررسی واقع شده است. در بین دانشمندان علوم زیستی و وراثت، لمبرزو، یکی از پیشگامان این نظریه است. این دانشمند طی آزمایش‌ها متعدد و مطالعات طولانی خود راجع به ۳۸۳ جمجمه جنایت‌کاران ایتالیایی و ۵۹۰۷ بزهکار زنده، نتیجه‌گیری کرد که برخی از اختلالات بیولوژیکی، علت بزه این افراد می‌باشند و براساس آزمایش‌ها، فرضیه «جانی» را ارائه داد.

بند دوم - تأثیر عوامل روانی

رفائل گاروفالو (۱۹۷۸) از معتقدان تأثیر عوامل روانی در ارتکاب بزه و بررسی و شناخت عوامل روانی مربوط به دانش روانشناسی جنایی است. از جمله رسالت‌های این دانش، بررسی منش و شخصیت بزهکار و ارزیابی گرایش‌های اجتماعی و مطالعه روان خودآگاه و ناخودآگاه آنان به‌منظور تعیین مسئولیت اخلاقی و اجتماعی‌شان است. در مطالعه‌ای معلوم شد که ۷۵ درصد مجرمین ۱۸ تا ۲۵ سال دارای بیماری روانی بودند. بنابراین از نقش تأثیر عوامل روانی بر وقوع بزه نباید غافل بود.

گفتار چهارم - دستگاه قضایی مسئول مستقیم تحقق رسالت پیشگیری از وقوع جرم

اصل ۱۵۶ ق.ا. در مقام تبیین وظایف دستگاه قضایی رسالت پیشگیری از وقوع جرم را،

از جمله مهم‌ترین وظایف قوه قضائیه دانسته است. قوه‌ای که باید پشتیبان حقوق فردی و اجتماعی و متضمن احقاق حق و اجرای عدالت و فصل خصومت باشد و برای اقامه حق و بلکه احیای حقوق عامه قیام نماید.

اصل ۱۵۸ ق.ا. نیز ایجاد تشکیلات لازم برای ایفای وظایف محوله را از جمله وظایف ریاست قوه قضائیه بر شمرده است. نه فقط قانون اساسی بلکه قوانین عادی نیز در مقام بیان این وظیفه خطیر، به تشریح وظایف و مسئولیت‌های قوه قضائیه در این راستا پرداخته‌اند. به موجب بند ۴ قسمت (ز) ماده ۱۳۰ قانون برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران، در بخش توسعه امور قضایی نیز، بر تمهید سازوکارهای لازم برای پیشگیری از وقوع جرم، براساس اصل ۱۵۶ قانون اساسی^۱، قوه قضائیه باید سازوکارهای لازم را برای ایفای این نقش خطیر فراهم نماید.^۲

قوه قضائیه در راستای بندهای ۳ و ۶ برنامه جامع و عملیاتی پنج ساله دوم توسعه قضایی، اقدام به تهیه لایحه پیشگیری از وقوع جرم نموده است. به همین منظور، در حال

۱. نقره کار، صالح، مقاله رسالت پیشگیری از وقوع جرم و آسیب‌های اجتماعی وظیفه ذاتی دستگاه قضایی کشور، نشریه ماوی، سه شنبه ۱۳۸۶/۹/۲۰.

۲. تشکیل شورای عالی پیشگیری از وقوع جرم در برنامه سوم توسعه و در بخش محورهای قضایی این برنامه پیش‌بینی شده است. ۱ - هدف شورای عالی پیشگیری از وقوع جرم به موجب ماده ۲ بخش احکام قضایی برنامه سوم توسعه قضایی به منظور توسعه بهداشت حقوقی و قضایی و پیش‌بینی و پیشگیری از وقوع و تکرار جرم در جامعه و نیز کاهش دعاوی شوری عالی پیشگیری از وقوع جرم و دعا. ۲ - اعضای شورای عالی پیشگیری از وقوع جرم: شورا به ریاست رئیس قوه قضائیه و با عضویت معاون اول رئیس جمهور، معاون اجرایی رئیس جمهور، معاون اول قوه قضائیه، دادستان کل کشور، نایب رئیس اول مجلس شورای اسلامی، رئیس کمیسیون قضایی و حقوقی مجلس شورای اسلامی، رئیس سازمان بازرسی کل کشور، یک نفر حقوق دان یا گرایش جرم‌شناسی به انتخاب رئیس قوه قضائیه و حسب مورد با عضویت وزرا و رؤسای سازمان‌ها تشکیل خواهد شد. ۳ - تصمیمات شورای عالی پیشگیری از وقوع جرم با تصویب قوه قضائیه لازم‌الاتباع است و سازمان‌های مرتبط مکلف‌اند اقدامات پیشگیرانه خود را در راستای سیاست‌های مصوب این شورا و در هماهنگی کامل با آن تنظیم و گزارش عملکردها و دستاوردهای خود را به طور دوره‌ای به این شورا اعلام دارند. ۴ - نهادهای مسئول و عملیاتی شورا: سازمان صدا و سیما، وزارت آموزش و پرورش، وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و نیز سازمان زندان‌ها و اقدامات تأمینی و تربیتی، کمیته امداد امام خمینی (ره) و وزارت کار و امور اجتماعی، اقدامات مندرج در برنامه پنجم توسعه، به منظور نیل به اهداف پیشگیری از وقوع جرم انجام دهند.

حاضر، معاونت امنیت پیشگیری از وقوع جرم، دادستان‌ها، ستادهای پیشگیری و جرایم خاص، ستاد پیشگیری و حفاظت اجتماعی، معاونت حقوقی و توسعه قضایی، اداره فرهنگی و اجتماعی قوه قضائیه و دفتر پیشگیری از جرم دادستانی، در این زمینه فعالیت دارند. با توجه به وظیفه دادرسی در کشف جرم، تعقیب متهم، اقامه دعوا از جنبه حق‌اللهی و حفظ حقوق عمومی و حدود اسلامی، اجرای حکم و رسیدگی به امور حسبه، رئیس قوه قضائیه نهاد «معاونت پیشگیری از وقوع جرم» در استان‌ها را ضروری تشخیص داده تا دادستان در کنار سایر وظایف قانونی خویش عهده‌دار وظایفی به شرح ذیل شود:^۱

- بررسی جرایم ارتكابی در سطح استان از حیث نوع جرم، کاهش و افزایش جرم و عوامل جرم‌زا.

- تجزیه و تحلیل و طبقه‌بندی اطلاعات به دست آمده در زمینه جرایم ارتكابی در سطح استان.

- شناسایی و تأثیر علل وقوع جرم.

- ارائه برنامه‌ها و تدوین سیاست‌های لازم در جهت پیشگیری از وقوع جرم به منظور برقراری سلامت و امنیت جامعه در سطح استان.

- تعامل با دستگاه‌ها، ارگان‌ها و سازمان‌هایی که در ارتباط با پیشگیری از وقوع جرم مؤثر می‌باشند.

- ابلاغ تدابیر و سیاست‌های پیشگیرانه به مراجع و مبادی ذی‌ربط.

- ارائه گزارش لازم در زمینه آمار و اطلاعات مربوط به اقدامات صورت گرفته در راستای

پیشگیری از وقوع جرم به شورای استانی پیشگیری از وقوع جرم.

- شناسایی مناطق جرم‌زا.

- نظارت مستمر بر مراجع ذی‌ربط در جهت اجرا و پیشگیری سیاست‌های متخذه از

۱. این امر در ماده یک دستورالعمل شماره ۳ طرح جامع رفع اطاله دادرسی نیز لحاظ شده که در این ماده، پیشگیری از وقوع جرم وظیفه دادستان‌های عمومی و انقلاب است که باید با تعامل با سایر نهادها و اداره‌های مؤثر در این موضوع، شناسایی مناطق جرم‌زا و شناسایی مجرمان سابقه‌دار حرفه‌ای این وظیفه را انجام دهند و تدابیر لازم برای پیشگیری از وقوع جرم را در حوزه قضایی خود ببینند.

جانب شورای عالی و شورای استانی پیشگیری از وقوع جرم.

- تشکیل شناسنامه و پیشینه کیفری برای مجرمان با دوبر جرم مشابه و بیشتر و ارائه آن به مراجع قضایی ذی‌ربط.

- ارزیابی بازتاب اعمال سیاست‌های پیشگیرانه به‌منظور شناسایی نقاط ضعف و قوت اقدامات انجام‌یافته و ارائه گزارش لازم به شورای استانی پیشگیری از وقوع جرم.

در این میان، دستگاه قضایی با چالش‌های فراوانی در زمینه پیشگیری از وقوع جرم رو به روست که می‌توان از آن جمله به نبود هماهنگی برخی از نهادها با این دستگاه اشاره کرد و لازم است که دیدگاه‌ها و برنامه‌ها در این خصوص هماهنگ‌تر شود.

اما این که دادستان‌ها، برای تحقق این رسالت بایستی چه اقداماتی انجام دهند تا وظیفه‌ای که قانون و قوه قضائیه بر دوش آن‌ها گذاشته، بهتر به منصف ظهور برسانند باید؛ اولاً - با یافتن موارد فقدان یا نقص قانون یا در مواردی که اشخاص قانون را اجرا نمی‌نمایند، بدو نسبت به شناسایی جرایم اقدام تا جلوی ورودی پرونده‌ها به دادسرا گرفته و ضمن طبقه‌بندی آن‌ها، نسبت به ارائه راهکارهای لازم، اقدام نمایند.

ثانیاً - دادستان‌ها، با یاری سایر دستگاه‌ها و ارگان‌ها و سازمان‌هایی که در ارتباط با پیشگیری از وقوع جرم مؤثرند، مبادرت به حل مشکلات بپردازند. در غیر این صورت، مراتب را به دادستان کل کشور با ذکر جزئیات و پیشنهادها اعلام نمایند.

گفتار پنجم - بهداشت قضایی و عوامل مؤثر در پیشگیری از وقوع جرم

با توجه به بند پنجم اصل ۱۵۶ ق.ا.، و تصویب قانون پیشگیری از وقوع جرم، موضوع اولویت‌بخشی به این پدیده، به‌عنوان یک مؤلفه اساسی و زیربنایی در ساختار قضایی مورد تأکید است که این مؤلفه از دیدگاه آیت‌الله هاشمی شاهرودی ریاست وقت قوه قضائیه مورد توجه قرار گرفته و اهمیت زیادی برای آن در نظر گرفته شده است.

بهداشت قضایی، بیشتر مبتنی بر موضوعات بنیادین و اساسی است که با توجه به ابعاد وسیع و پیچیدگی‌های خاص آن علاوه بر ضرورت سهیم‌شدن سایر دستگاه‌های اجرایی و اداری و سازمان‌ها و ارگان‌ها در این حوزه، ذاتاً زمان‌بر و نیازمند تحولات تدریجی است.

بهداشت قضایی به معنای فراهم نمودن مجموعه شرایط و عواملی است که طی آن فرایند وقوع جرم و بزه به حداقل می‌رسد و از این رو، هزینه مهار بزهکاری نیز به میزان قابل توجهی کاهش می‌یابد. بنابراین طرح موضوع بهداشت قضایی به عنوان یک ضرورت اجتناب‌ناپذیر در حوزه پیشگیری از وقوع جرم و بزه، یک گزینه زیربنایی محسوب می‌گردد. از طرفی نمی‌توان انتظار داشت که دستگاه قضایی به تنهایی ظرفیت پیشگیری از وقوع جرم را داشته باشد. به عبارتی، متولیان رسمی حوزه‌های مختلف اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی باید خود در راستای اصلاح روش‌ها و شناسایی عوامل ایجاد بزه و رفع آن‌ها اقدام نمایند و تا زمانی که این عزم همگانی در سایر دستگاه‌های اجرایی و حکومتی به وجود نیاید، نمی‌توان انتظار موفقیت بالایی در زمینه پیشگیری از وقوع جرم داشت.

راه حل مناسب این است که برخی مراجع اجرایی برای پرکردن خلأ ناشی از کاستی‌های خود به جای جرم‌نگاری و مجازات محوری و تحمیل مشکلات خود به دستگاه قضایی و جامعه متمایل شوند، باید سازوکار نحوه تضمین اجرای صحیح مقررات خود را در بهبود و اصلاح روش‌های خویش بیابند و براساس آن اقدام کنند.^۱

گفتار ششم - نقش رسانه در پیشگیری از وقوع جرم

نقش رسانه‌های همگانی در انتقال آموزه‌های زندگی جمعی به مخاطبان، مورد تصدیق نظریه‌پردازان علوم اجتماعی است. انسان و جهانی که در آن زندگی می‌کند، با تمام زشتی و زیبایی‌اش از دریچه دوربین قابل نمایش است. ثبت لحظه‌های جنایت، گزارش انگیزه‌های جرم، روایت وقایع مجرمانه از زاویه دید بزهکار، بزه‌دیده، مجری نظم و امنیت اجتماعی و افکار عمومی، انعکاس تضادهای اجتماعی، شکاف‌هایی که هر لحظه تعمیق می‌شود و هویت‌هایی که بر تضاد و فاصله مبتنی است، نمایش گروه‌های کور جامعه، انعکاس دردهای تازه و زخم‌های کهنه، ارائه تلاش سیاستگذاران جنایی و امنیتی برای مقابله با جرم و افزایش امنیت، همه و همه کار دوربین است. اما وانمایاندن چهره انسان به

۱. اعتماد، سید نصرت‌ا...، مقاله «بهداشت قضایی و عوامل مؤثر در پیشگیری از وقوع جرم»، نشریه مأوی، ۱۳۸۶/۱۲/۱۲.

او، واکنش‌های مختلفی پدید می‌آورد: گاه خشم و غضب می‌آفریند و گاه امید و آرامش می‌بخشد.

گفتار هفتم - زمینه‌های قانونی موجود

قانون اساسی جمهوری اسلامی، دولت را موظف کرده برای رسیدن به اهداف والای انسانی و اسلامی از رسانه‌های گروهی به صورت مطلوب استفاده کند. در بند ۲ اصل ۳ ق.ا. نیز، برای بالابردن سطح آگاهی‌های عمومی در همه زمینه‌ها با استفاده صحیح از مطبوعات و رسانه‌های گروهی و وسایل دیگر تأکید شده است. ماده ۴۴ قانون خط مشی، اصول و برنامه‌های سازمان صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران مصوب ۶/۶/۱۷ هم یکی از رسالت‌های صدا و سیما را آموزش عمومی جهت آشنایی مردم با حقوق فردی و اجتماعی، قانون اساسی و قوانین مدنی و جزایی کشور اعلام کرده است. از طرفی قوه قضائیه مطابق بند ۵ اصل ۱۵۶ ق.ا. به اقدام مناسب برای پیشگیری از وقوع جرم و اصلاح مجرمین موظف شده است.

گفتار هشتم - راهکارهایی درخصوص تقویت نقش رسانه‌ها در پیشگیری از وقوع جرم
کارشناسان با توجه به اهمیت نقش رسانه‌ها در پیشگیری از جرم، راهکارهای متعددی را برای استفاده از این قابلیت پیشنهاد کرده‌اند:

- آموزش قوانین به صورت ساده، تهیه برنامه‌های داستانی به همراه تحلیل‌های علمی و انجام مصاحبه تخصصی در حوزه آسیب‌های اجتماعی؛
- تولید و پخش برنامه‌هایی متناسب با ذهنیت و خواست اقشار مختلف مردم، تهیه و پخش برنامه‌های آموزشی با موضوعات مختلف فرهنگی، تربیتی، علمی و... توجه به کمیت و کیفیت برنامه‌های رادیو و تلویزیون؛
- پیشگیری از بزهکاری از طریق آموزش عمومی (شامل آموزش حقوق بشر، حقوق کیفری، وظایف و عملکرد نهادهای قضایی و اجتماعی و آموزش نحوه همکاری پلیس و مردم؛^۱

۱. شریعتی، جعفر، مقاله «رسانه و نقش آن در کاهش جرم»، نشریه مآوی، ۱۳۸۷/۷/۳۰.

نتیجتاً آن که در استفاده مستقیم از رسانه‌ها برای پیشگیری از وقوع جرم به دو اصل مهم برنامه‌سازی و اطلاع‌رسانی باید توجه داشت.

گفتار نهم - نقش دانشگاه‌ها در پیشگیری از وقوع جرم

یکی از عوامل مهم در تعلیم و تربیت، داشتن محیط سالم است که دانشگاه‌ها و مراکز علمی و فرهنگی می‌توانند با برنامه‌ریزی صحیح در پیشگیری از وقوع جرم در جامعه سهیم باشند. همان طوری که در متون فقهی و اعتقادی ما به تعلیم و تعلم سفارش و توجه خاصی شده است، دانشگاه‌ها می‌توانند در ارائه راهکارهای علمی متناسب با شرایط فکری و فرهنگی جامعه، زمینه پیشگیری از وقوع جرم را فراهم کنند. بدیهی است در این میان، حفظ قداست محیط‌های آموزشی باید سرلوحه کار متولیان قرار گیرد که در صورت بی‌توجهی و بی‌تفاوتی و یا دیدگاه‌های افراطی‌گری مسلماً به دانشجویان، استادان و محیط آموزشی ضربه وارد می‌کند.

بالا بردن سطح ایمان و اعتقادات مذهبی، مؤثرترین عامل و کم‌هزینه‌ترین راه برای رسیدن به امنیت و توسعه همه‌جانبه است که باید از طریق حاکم‌سازی دین و ارزش‌های دینی در دانشگاه‌ها، آن را در همه امور و در کاهش وقوع جرم مؤثر و مفید دانست.

گفتار دهم - نقش شوراهای محلی در پیشگیری از جرم

در حال حاضر با توجه به اهمیت مسایل مربوط به ناامنی و بزهکاری، در سطح ملی، در پیشگیری از وقوع جرم، شوراهای محلی می‌توانند نقش به‌سزایی داشته باشند.

از سال ۱۹۸۲ در کشور فرانسه سیاست‌های توسعه‌ای با هدف پیشگیری از بزهکاری بیش از هر چیز در چارچوب شوراهای محلی پیشگیری از وقوع جرم به اجرا درآمده است و در سال ۱۹۸۳ حوزه پیشگیری از وقوع جرم در فرانسه ساختار منسجمی پیدا کرد. شوراهای محلی پیشگیری از وقوع جرم همیشه در فضایی واقعی قرار می‌گیرند که برای آن الگوهایی پیش‌بینی شده است. به عنوان مثال، با استفاده از موضوعات مهم‌تری که دولت اعلام می‌کند، فهرست حوزه‌های فرعی یعنی پیشگیری از تکرار جرم، پیشگیری از اعتیاد، حفظ امنیت در مکان‌های حساس و تقویت نسل جوان و آموزش را در برمی‌گیرد.

راهکارهایی که این شوراها می‌توانند در پیشگیری از وقوع جرم، به کار بندند، به قرار زیر است:

- ایجاد رابطه مناسب بین حوزه‌های عملی مختلف از جمله در حوزه‌های اجتماعی؛

- ایجاد هماهنگی در سطح نهادها؛

- توافق در زمینه اقدامات پیشگیرانه بین بخش‌های دولتی و غیردولتی.^۱

مشابه این پدیده در کشور ما نهاد شورای حل اختلاف است که با دعوت به صلح و سازش افراد و فرهنگ‌سازی در این خصوص می‌تواند از وقوع جرم، پیشگیری نماید.

گفتار یازدهم - نقش سازمان‌های مردم‌نهاد در پیشگیری از وقوع جرم

سازمان‌های غیردولتی، مهم‌ترین نهاد مدنی و لازمه جامعه مدنی هستند و مشارکت‌های مردمی را می‌توانند سازماندهی و نهادینه کنند. سازمان‌های غیردولتی ابتدائاً در زمان قانون برنامه سوم توسعه نام برده شد و در آن تمام نقش‌های جامعه مدنی برای پیشگیری و جلوه مشارکت مدنی در پیشگیری از وقوع جرم برای این سازمان‌ها، تدوین گردیده است.

نقش سازمان‌های غیردولتی در آموزش و کارکرد آموزشی پیشگیری از وقوع جرم، کارکردی نظارتی است. این سازمان‌ها به دو دسته، سازمان‌های سنتی - که ریشه در فرهنگ و باورهای ملی و مذهبی با کارکرد فرهنگی دارند - و سازمان‌های نوین - که هویت و اساس‌نامه مشخص با رویکردهای جدیدی از جمله پیشگیری از وقوع جرم دارند - در نظر گرفته شده است.^۲ این سازمان‌ها هم‌چنین به منظور بازپذیری اجتماعی بزهکاران، می‌توانند از قابلیت نهادهای مردمی برای جلوگیری از تکرار جرم استفاده کنند.

گفتار دوازدهم - راهکارهای مناسب برای پیشگیری از وقوع جرم

۱ - از آن‌جا که پیشگیری از وقوع جرم و اصلاح مجرمین در راستای مبارزه، کنترل و جلوگیری از بزهکاری از اهمیت خاصی برخوردار است همه سازمان‌های ذی‌ربط مکلف‌اند برنامه‌ریزی‌ها و فعالیت اقدامات اجرایی خود را در جهت تحقق آن هماهنگ نمایند.

۱. عامری، حمیدرضا، مقاله «نقش شوراهای محلی فرانسه در پیشگیری از بزهکاری»، نشریه مأوی، ۱۳۸۷/۷/۸.

۲. به نقل از؛ روزنامه اعتماد ملی شماره ۱۷۲۰ - ۱۳۸۷/۴/۱۹، ص. ۷۰.

- ۲ - قوه قضائیه مکلف است در چارچوب وظایف خود سیاست‌های جنایی و اجرای مجازات‌ها را در جهت پیشگیری از وقوع جرم و اصلاح مجرمین تدوین نماید.
- ۳ - کلیه قوانین و مقررات اعم از قضایی، اقتصادی، فرهنگی، مالی، آموزشی و غیر این‌ها به‌گونه‌ای تنظیم شود که بستری برای وقوع جرم ایجاد نکند.
- ۴ - تقویت سیاست‌های اجرایی، انتظامی، امنیتی و نظارتی پیشگیرانه.
- ۵ - فراهم آوردن تسهیلات لازم و حمایت از نهادهای غیردولتی و انجمن‌ها و تشکل‌های مردمی که به‌منظور پیشگیری از وقوع جرم و اصلاح مجرمین تشکیل می‌شوند.
- ۶ - اتخاذ تدابیر مناسب قضایی و امنیتی و انتظامی در جهت مبارزه قاطع و مؤثر با جرایم سازمان‌یافته و مفساد اجتماعی و اقتصادی.
- ۷ - قوه قضائیه مکلف است لایحه‌ای جامع را برای پیشگیری از وقوع جرم و اصلاح مجرمین با ساختار و تشکیلات مناسب و تعیین وظایف هر یک از دستگاه‌های مسئول و تنظیم نحوه هماهنگی میان آن‌ها ارائه نماید.
- ۸ - استفاده از فناوری پیشرفته برای پیشگیری و مبارزه با جرایم.
- ۹ - تقویت همکاری‌های بین‌المللی و منطقه‌ای به‌منظور اجرای برنامه‌های پیشگیری از وقوع جرم در چارچوب مصالح کشور.
- ۱۰ - اصلاح ساختار جامعه از طریق بهبود اوضاع اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و به‌خصوص اقتصادی و همچنین توجه به اوضاع معیشتی اقشار کم درآمد.
- ۱۱ - تقویت باورهای دینی و مذهبی و نیز افزایش سطح سواد و علم‌گرایی.
- ۱۲ - اشاعه سنت نکاح، توسعه فرهنگ حجاب و عفاف.
- ۱۳ - کنترل مهاجرت‌های گسترده.
- ۱۴ - برقراری امنیت اجتماعی از طریق سازوکارهای بازدارنده ارتقای امنیت روانی و ایجاد یک پلیس مقتدر.
- ۱۵ - ایجاد رفاه اجتماعی و فراهم ساختن زمینه سلامت و بهداشت عمومی.
- ۱۶ - اصلاح شیوه قانون‌نویسی و به‌کارگیری روش قانون‌نگاری در جهت اولویت‌بخشی به پیشگیری از وقوع جرم و همچنین آسیب‌شناسی قوانین.

- ۱۷ - گسترش بهداشت قضایی.
- ۱۸ - بررسی دلایل تشکیل پرونده‌ها و ایجاد منازعات و پیش‌بینی روش‌های حل و فصل در خارج از دستگاه قضایی از طریق مجامع صنفی و نهادهای شبه قضایی مردمی.
- ۱۹ - استفاده از فن‌آوری و تکنیک‌های پیشرفته در جهت برقراری عدالت، امنیت و جلوگیری از تخلف و جرم و جبران ضعف در استفاده از روش‌های پیشرفته و کنترل و پیشگیری از بروز برخی ناامنی‌ها.
- ۲۰ - استفاده از ظرفیت‌های مردمی و نهادهای مدنی و تقویت شوراهای حل اختلاف برای استفاده از نهادهای مردمی به منظور کنترل و پیشگیری از ناامنی.

منابع:

- ۱ - اعتماد، سید نصرت ا...، مقاله «بهداشت قضایی و عوامل مؤثر در پیشگیری از وقوع جرم»، نشریه مأوی، ۱۳۸۶/۱۲/۱۲.
- ۲ - شریعتی، جعفر، مقاله «رسانه و نقش آن در کاهش جرم»، نشریه مأوی، ۱۳۸۷/۷/۳۰.
- ۳ - عامری، حمیدرضا، مقاله «نقش تسویرهای محلی فرانسسه در پیشگیری از بزهکاری»، نشریه مأوی، ۱۳۸۷/۷/۸ و ۱۳۸۷/۳/۸.
- ۴ - معین، محمد، لغت‌نامه، ج. اول.
- ۵ - نقره‌کار، صالح، مقاله «رسالت پیشگیری از وقوع جرم و آسیب‌های اجتماعی وظیفه ذاتی دستگاه قضایی کشور»، نشریه مأوی، سه‌شنبه ۱۳۸۶/۹/۲۰.
- ۶ - ولیدی، محمد صالح، کتاب مجموعه مقالات نخستین کنگره بین‌المللی دانشگاه آزاد اسلامی.